

A NAGY MERÉNYLŐ

DUDÁS KÁROLY

I.

Matuska Szilveszter hirtelen felriadt. Durva darócöltözéke egészen átnedvesedett, a feje kibírhatatlanul fáj, azt hitte, menthetetlenül szétrobban, mintha gyorsvonatok dübörögtek volna az agytekervényei között, éles fénycsóva hasított a pupillájába, bele egészen az agyába, éktelen robbanások zaja, csörömpölések és fémes sikongások odakinn és odabenn, mintha az egész égbolt leszakadt volna, s most hatalmas zajjal zuhanna valami feneketlen mélység felé, vele zuhan ő is priccses-tül, cellástul, mindenestül. Imádkozni kellene, gondolta erőtlenül, az imádság talán most segítene, lecsendesítené ezt a dobhártyát tépő, lelket tépő túlvilági zajongást, még tán a kibírhatatlan zuhanást is megállítaná, de nincs ereje hozzá, csak reszket a teste, minden porcikája, nyuszítve lucskos párnájába temeti arcát, máskor oly finnyás orra most még a párnahuzatra kövesedett savanyú izzadságszagot sem érzi. Vinnyogva zokog, majdnem kiszakad a szíve, a nyelőcsöve, a tüdeje, ítéletnapig nem lehet már lecsillapítani ezt a zokogást. Éjszaka van még, vagy már a hajnal közelít?, a szemernyit enyhet adó, mert az ő nyugtalanságára igazából már nem képes semmi enyhet adni, csak majd a jó csantavéri sárga föld ott a nagytemetőben, ha ugyan lesz még alkalmá rá, hogy akár vízszintes és hullamerev állapotban is, a Szent Mihály lován még egyszer eljusson Csantavérre.

Fekszik Matuska Szilveszter a váci Királyi Országos Fegyintézet keskeny és kényelmetlen börtönpriccsén, egész testét rázza a zokogás, oly hangosan és oly szívet tépően zokog, hogy indokoltan attól lehet tartani: felébreszti a szomszéd cellákban békésen szendergő rabtársait.

Tegnap este pontosan hét órakeresztmondták ki felette a halálos ítéletet.

Látja magát a Pestvidéki Törvényszéken, leperreg előtte az elmúlt tizenöt nap, remegő szemhéja könnyáztatta vetítóvásznán egymásba folynak az események, némelyek indokolatlanul elhalványulnak és a semmibe vesznek, mások pedig ugyancsak teljesen indokolatlanul kiélesednek és előtérbe tolnak, legalábbis számára teljesen indokolatlanul, mert lehet, hogy mindenre van pontos magyarázat, ám az ő homlokcsontjai mögött szünet nélkül itt dobol, dübörög és sistereg valami, itt lángol nagy fénnel és az agya legérzékenyebb részeibe hasít, kaján vigyorgásával még mindig itt akadékoskodik Leó, s mindez bizony jócskán összezavarhatja a kinti világban érvényesnek tartott viszonylatokat. Látja magát, ahogy frissen vasalt sötétkék öltönyében, ragyogó lakkcipőben – „seggre esik rajta a napsugár!”, hallja nagyon messziről, boldog fényű csantavéri gyermekora mélyéről a tréfás kedvű harangozó nagyapa huncutkás hangját – áll a bíróság előtt, elvégre ha csak valamiképp is ad magára az ember, nem állhat oda akárhogyan ekkora sokadalom elé, ráadásul itt még az életére is megy ki a játék; a terem telis-tele érdeklődőkkel, különleges belépőjegyekkel lehetett csak bejutni, a kíváncsiskodók a törvényszék folyosóit is megtöltötték, hogy legalább egyetlen pillantást vethessenek a biatorbágyi rémre; lám, mégiscsak híres ember lettél, Matuska Szilveszter! Ha ez volt az ára, akkor hát ez volt, most már végig kell csinálni, mégpedig nem is akárhogyan, nem hagyhatja cserben előkelő barátait, még ha néhanapján meg is fordul a fejében, hogy azok bizony alaposan cserbenhagyták őt, egészen az akasztófa tövébe juttatták, de nem hagyhatja cserben önmagát sem, úgy kell ezt a hosszadalmasnak ígérkező bírósági tárgyalást végigmanővereznie, hogy a befejezés után legalább a feje megmaradjon, amelyben az emberiség számára annyi, de annyi értékes gondolat van elraktározva. Most nemcsak ezzel a nagy sokadalommal kell farkasszemet néznie meg doktor Márton Albert tanácselnök úrral és doktor Götz Károly ügyésszel, a riporterekkel és a többi léhűtővel, akik mind az ő vesztét lesik, hanem a gonosz heherészésű Leó luciferpofájával is; lám, a maga álnokul

rejtőzködő módján már itt is szuszog szorosan mellette a vádlottak padján, úgy alakoskodva, hogy őrajta kívül a teremben senki észre ne vegye, s mint már annyiszor ebben az életben, megpróbál majd most is gáncsot vetni neki, seppөгő tanácsaival csapdába csalni és tévútra vezetni. Résen kell tehát lennie, s úgy állni az ügyész meg Leó rohamait, hogy a legvégén legalább az élete megmaradjon. Hála istennek, nincsen egészen egyedül ebben az életre-halálra menő küzdelemben, az előbb is megérezte karján drága emlékü jó felesége, Irénkéjének gyöngéd és alig érzékelhető szorítását, lám, a jótét lélek már több mint egy eszten-deje a jobb világba költözött, a szó szoros értelmében behalt, hogy őt Ausztria kiadta a magyar hatóságoknak; a humanizmusukkal kérkedők még azt sem tették a számára lehetővé, hogy utolsó útjára, a bécsi központi temetőbe kikísérje. Megbocsáthatott-e neki az utolsó pillanatban ott a halálos ágyán, abban az idegen kórházban, nem csupán a huszonkét emberéletet kioltó végzetes tévedéséért, hanem a közönséges emberek által egyszerűen csak kicsapongásnak nevezett mérhetetlen szomjúságáért, amellyel a nő lélek és test rejtelmes kútjai után áhítózott, a csúnya betegségekért, amelyeket messzi és a maga számára is rejtélyes útjairól a hitvesi ágyba hazahurcolt, az elbitangolásaiért, amelyek, hiába is fogadkozott és esküdözött éveken keresztül, ha nincs az a fénybe és dübörgésbe vesző végzetes biatorbágyi éjszaka, a halála pillanatáig nem értek volna véget. Kisleányát zsenge korára való tekintettel nem engedték be a tárgyalóterembe, de tudja ő jól, a vastag falakon keresztül is tisztán látja, hogy Gabika minden porcikájával itt reszket mellette, mint ahogy drága jó édesanyja és édesapja is, apus, a világ legnemesebb lelkü tanító bácsija, Feri sógor, s mondjon bármit is ez a gonosz lelkü világ: a csantavéri rokonok és ismerősök mind egy szálig. Mennyire szereti őket, istenem, mennyire szereti! Maradt volna közöttük mindhalálíg, akkor nem ott tartana, ahol most tart. Néhányan valóságosan is itt vannak a tárgyalóteremben, milyen jó érzés ismerős és kedves arcokat látni, de még tán ellenszenveseket is, nincs mást tenni, mint erősen markolni a fényezett asztal szélét, hangtalanul imát mormolni, nehogy ekkora sokadalom előtt kicsorduljon a szívtelen biatorbágyi rém könnye.

Még valaki nincs itt, nem lehet itt, aki pedig biztosan mellette vallana, legalábbis így szemtől szemben, hiszen tudja ő jól, hogy a háta mögött

a nagy pénzjutalom reményében ellene vallott, tele vannak az újságok vele, pedig milyen szép éjszakákat és hajnalokat töltöttek együtt Nagytétényben, az Export Szállóban, s még a biatorbágyi völgyhíd közelében megbújó csöszkunyhóban is. Lehet, hogy valaki most azt mondhatja: Habli Júlia közönséges utcalány volt, ráadásul az angyalföldi elmeagyógyintézet ápolója is, s nem kimondottan Matuska Szilveszter részvénytársasági igazgatóhoz illő, de amikor duzzadt melleivel, selymes bőrével egészen hozzábújt, ezt mind el lehetett felejteni. Istenem, milyen jó is volna még egyszer megismételni azokat a nagytétényi bódult éjszakákat és hajnalokat! Csak hát Habli Júliával ezt már nem lehet, sok mindenki mással talán még igen, de vele már semmiképpen, mert még tavalyelőtt szívhűdésben meghalt szegénykém az elmeagyógyintézetben, igazán kár érte. Leó keze lehet benne az ő halálában is, meg merne reá esküdni.

Beszólítják Márkus Miksa nyugdíjas torbágyi vasutast, csapott vállú, vékonyka ember, a jeles esemény tiszteletére simára borotválta arcát, a nagy igyekezetben még egy csúnya mély vágást is ejtett rajta, s fehér inget húzott, ő igen, ez az az ember, akinek a házában azon az emlékezetes biatorbágyi hajnalon lemosta magáról a kormot, s miután rendesen megborotválkozott és megreggelizett, Bécs felé továbbutazott; a vasutas felismeri, készségesen vagy inkább alázatosan válaszol a tanácselnök kérdéseire, az ügyészére és a védőkére, őt is elhalmozzák kérdésekkel, válaszol: igen, nem, nem egészen, s amikor előhozakodik Leóval, mármint hogy Leó és Leó mögött a sátán vette rá a merényletre, meg hogy Leó nem hagyta békén egész életében, a tanácselnök ráripakodik: „Még nem tartunk itt, lesz még ideje Leózni eleget!” „Igen – mondja ő erre, mert mi mást is lehetne mondani –, tiszta vizet kell önteni a pohárba.” Szólítják Kovács Sándort, a pesti politikai rendőrség detektívjét, az egykori katonatiszttársat, aki őt a merénylet színhelyén annak idején felismerte és igazolta, valami olyasfélét mondott, hogy ilyen rendes ember tán csak nem lehet a tettes, most kényelmetlenül a vállát vonogatja, mérhetetlen csalódottságának ad hangot, de Matuska Szilveszter már rég nem őt figyeli: a riporterek széksorában felfedez egy ismerős arcot, milyen jó érzés ebben a nagy zűrzavarban ilyen ismerős arcba belekapaszkodni, ápoló és finom vonalú férfiarc, Istenem, ez nem lehet más, mint a Dezső, a Kosztolányi, a híres szabadkai költő. Hogy szereti és hogy tiszteli, noha ragaszkodása teljesen egyoldalú,

hiszen amikor Szabadkán vagy Budapesten néhányszor összetalálkoztak, a költőről minden alkalommal leperegtek az ő rajongó pillantásai. Vajon most miért figyeli őt ilyen szúrós és hideg tekintettel, akár valami visszataszító hullót az állatkertben, már-már ellenségesen, ő nem értené, a bonyolult idegrendszerű világhírű költő, hogy mi lakozhat egy másik bonyolult idegrendszerű világhírű nagy ember lelkében és elméjében? Mit ír majd vajon a tárgyalásról és róla a Pesti Hírlapban, elegendő megértést tanúsít-e majd cikkében Matuska Szilveszter, önmaga és az egész emberiség iránt? Elvégre ezért költő. Hangtalanul máris a versét mormolja, a remegve szeretett nagy kedvencet, mintha kizárólag az ő számára írta volna.

Mint akinek bekötötték szemét
s elvitték a rablók egy éjjeli autón
a szörnyű szobába,
a vésztörvényszék elé,
hol gyertyavilágnál vallatták zsviványok,
aztán szemét bekötve, újra bekötve
cepelték az éjben,
rosszvégű kalandra,
ordítóan-iszonyú
sorsa felé:
úgy jöttem én is e furcsa világra,
bekötött szemmel,
s úgy megyek el innen,
bekötött szemmel,
nem tudva honnan, nem tudva hová.
Csak téptem a kendőt síró szememről,
örökre csak téptem. De a végső percben,
ha leszek s nem-leszek, ugye, majd föloldod,
Isten?

Mint amikor gyermekkorában drága jó édesanyja vattát tett fájós fülébe, úgy értek el most is hozzá a hangok, valahonnan nagyon távolról, talán már nem is erről a világról, a tanácselnök alig hallható kérdései,

pedig látta, hogy az elnök úr arca kivörösödött az ordítozástól, még a nyakerei is kidagadtak:

– De hát maga nem azzal védekezik, hogy elmebajos!

– Nem, méltóságos uram, Isten mentsen meg tőle, ha azt tenném, akkor mókákat kellene csinálnom.

Matuska Szilveszter zokogva térdre emelkedik a börtönpriccsen, égő szemmel mered a vaksötétbe. Éjszaka van tehát még, messze a hajnal, ugyanaz a vaksötét fogja most is marokra, szorongatja, mint az 1931. szeptember 13-ára virradó éjszakán ott a felrobbantott biatorbágyi völgyhídnál, még a jajveszékeléseket és a halálhörgéseket is ugyanúgy hallja, talán még bántóbbak és elviselhetetlenebbek, mint annak idején ott a helyszínen voltak. Akárcsak a halottak látványa is a rövid időre előbújó holdsugárnál: a megbicsaklott testű tizenhétéves-forma szőke hajú lányé és a kisfiúé, aki mintha csak aludt volna ott lent a mélyben az összeroncsolódott harmadosztályú kocsii törmelékei között, jaj, én nem ezt akartam, jajdult fel akkor, nekem tehervonatot mondtak, Leó, mit tettél már megint velem!, ez a följjajdulás most is itt van benne, karnyújtásnyira tőle csöppnyi lány sír keservesen mozdulatlanul fekvő édesanyja mellett, parányi kezecskéivel hiába rángatja, ébreszgeti, távolabbról angol nyelvű segélykiáltásokat hall . . . Fülére szorítja a tenyerét, tömné be vele, mint hajdanán édesanyja a vattával, zárná el hallócsatornáit a külvilág durva zajai elől, mindhiába, hiszen ezek a zakatolások idebentről jönnek. Ott a tárgyalóteremben akkor valahogy erőt kellett vennie magán, legyűrni kétségbeesését és zavarodottságát, hiszen nem sodorhatta veszélybe az ügyet, amelynek az elmúlt hetek aprólékos előkészítése során a részévé vált maga is, még ha abban a pillanatban már nem is volt annyira meggyőződve róla, hogy az emberiség boldogulását szolgálja. Mindig magánál hordott csantavéri bicskájával sebtében néhány könnyű sebet ejtett az arcán, a kézfején, s már el is vegyült a helyszínre érkező emberek között, segédkezett, s alibijét igazolandó igyekezett minél többüknek elmesélni, hogy jómaga is az egyik mélybe zuhant harmadosztályú kocsii utasa, aki csodálatos módon megmenekült. Észrevétlenül megpróbálta eltávolítani a felrobbant polgárgépjármű gyújtósinórját, hogy minél kevesebb áruklódó nyom maradjon a helyszínen, de egy vonatfékező ebben megakadályozta. Miután egy közeli házban rendbe tette magát, a reggeli gyorssal továbbutazott

Bécsbe . . . Vagy csak később?, napokkal, hetekkel később, ki tud ennyi idő után ebben a nagy zűrzavarban eligazodni . . . Háborgó lelke felesége és leánya társaságában némiképp megnyugodott, s már kezdett benne elhalványodni a borzalom, már csak rejtőzködő sötét titokként bujkált a lelke mélyén, s egyre többet imádkozott, nehogy fellebbentse róla valaki a fátylat, mert mit szólna hozzá angyali szelídségű felesége, a reá mint példaképre feltekintő kisleánya, amikor egy ködös októberi hajnalon osztrák rendőrök verték ki az ágyából, és rögtön vallatóra is fogták. Ettől kezdve többé nem hagytak békét neki. Tudta, hogy előkelő barátai végleg elfordultak tőle, most már Leóval szövetkezve igyekeznek őt törbe csalni. Erről akkor győződött meg végérvényesen, amikor az újabb kihallgatásra Budapestről Bécsbe utazott maga Schweinitzer rendőrtanácsos is, aki a merénylet színhelyén még egészen emberi hangot ütött meg vele szemben, és a kifaggatása után gondolkodás nélkül útjára bocsátotta, most pedig se szó, se beszéd, kíméletlenül lecsapott rá, nem hagyott a számára semmiféle egérutat. Kőkemény szavai itt csörömpölnek most is a fülében, ezt már sohasem tudja elfeledni.

– Mesélje csak el részletesen, mit csinált azóta, hogy eltávozott Csantavérről!

Ő pedig sokáig beszélt, s érezte, hogy egyre idegesebb lesz. Úristen, Csantavér, visszakerül még valamikor szülőfalujába, Csantavérre?

– Magának van egy kőbányája Tradingenben. Mivel termelik ki ott a követ?

– Robbantással, ekrazittal . . .

Schweinitzer megragadta mellén a kabátját, és ráordított:

– Ember, az ekrazit nem alkalmas erre a célra! Túlságosan is erős hozzá. Maga egészen másra használta!

Teátrálisan kirántotta aktatáskájából a halottakról készült borzalmas fotográfiákat, a gyújtózsínórt és a lámpaelemeket, és az asztalra csapta őket:

– Szóval te vagy a huszonkétszeres gyilkos merénylő, te vagy az, Matuska Szilveszter!

Erre már egész testében remegni kezdett, bólíntott is talán, alig hallhatóan igent rebeghetett, mert itt már igazán nem volt mit tenni, s azóta is tart benne ez a leküzdhetetlen remegés.

– Kimondom a halálbüntetést – hallja most valahonnan nagyon megszűröl a tanácselnök hangját, s noha tudja, hogy az osztrák hatóságokkal való megegyezés alapján és megbízói ígéretének értelmében nem hajtják rajta végre a halálos ítéletet, testét előnti a forróság, s még jobban remegni kezd.

Tegnap este pontosan hét órakor mondták ki felette a halálos ítéletet, gondolja a vaksötétben Matuska Szilveszter, aztán a tenyerébe temeti csuromvíz arcát, Istenem, egészen megbolondultam, hiszen három éve is megvan már annak, de azóta szinte minden áldott éjjel . . . Jaj, mikor lesz már vége ennek a borzalmas dübörgésnek, ennek az éktelen csörömpölésnek és fémes sikongásnak, mikor kezd el végre oszlni az éjszakai sötétség. Összekuporodva ül a börtönpriccsen, lassan csillapuló lélekkel várja a virradat első erőtlen fényeit, amikor a köréje kövesedő sötétségbe robbanásszerűen belehasít egy mindent elárasztó fénysugár, s a gyorsvonalat dübörögve átrobog az éjszakai börtöncellán.

*

Három éve is megvan már annak, hogy a váci Királyi Országos Fegyintézet lakója, ám az is könnyen meglehet, hogy jóval hosszabb vagy éppen sokkal rövidebb idő múlt el azóta, hiszen szétválaszthatatlanul egybefolynak benne az ausztriai és a magyarországi börtönével, a végénincs nappalok és ezek a förtelmes kavargású éjszakák, a fejében gomolygó füstök és gőzök miatt, amelyek szürke hályogként néha a szemére is rátelepednek, azt sem tudja már pontosan megkülönböztetni, hogy odakinn ősz van-e még vagy már elkezdődött a tél, hisz idebenn oly gyakran elkezd hullani a hó, amely mintha nem is hóesés volna: a csantavéri Nagymalom tetején áll egy hatalmas termetű ember, kalapja a felhőket súrolja, innen messziről képtelenség a vonásait kivenni, közvetlenül aratás után lehet az idő, mert a keservesen nyikorgó szekererek zsidózsákokkal megrakottan fordulnak be a malomudvarba, a ménkü nagy ember óriás szitájával pedig mindegyre szitál, szitál, szitál, mint porhó, hull alá a nullás liszt, s anélkül, hogy azok ügyet vetnének rá, belepi a szekeret vontató lovakat, a zsákokon ülő parasztokat, a hóesésben lebegő falusi házakat, az aranyragyogásban ázó hegyes süvegű szép sárga templomot, amelynek karácsonyi fénybe borult oltára előtt

karácsony tájékán még mindig az ő messze földről hozott betlehemje pompázik, a liszthulláson át is tisztán látni, milyen jóságos a kis Jézus arca s a föléje hajoló Máriaé, az ő jóságukhoz nem ér fel Leó gonosz hatalma, Leó csak őt gyötri és gáncsolja szünet nélkül, a nullás liszt pedig egyre hull, hull, hull, hull, rég belepte már az egész falut ott a tőle oly távolra került Délvidéken.

Odakinn végre virrad, szemben vele a falon kirajzolódnak az ablakrács elmosódott körvonalai, az így támadt réseken behatolnak most már a kinti zajok is: döngő ajtócsapódások, a fegyőrök rekedt kiáltása, távolabbról autók bufogása, a Duna felől hajóduda hangját hozza a szél: nincs már annyira egyedül. Ökölrel verik a vasajtót, a biztonság kedvéért az ör bele is rúg néhányat bakancsával, visszhangzik az egész folyosó, nemcsak az ő ajtajának dübörgésétől, hanem a többiekétől is, ez az, amit ha halála napjáig is itt tartják, képtelen lesz megszokni, ezek a durva zajok, amelyek a belső zakatolással összekeveredve szinte fizikai fájdalmat okoznak nekik. Erős fejfájás gyötri, a szeme is ég, pedig most igazán tiszta fejre lenne szüksége, kipihent szervezetre, hisz a mai napon kemény munka vár rá. Az utóbbi hetekben elhanyagolta a találmányait, valahogy nem volt kedve hozzájuk, a gondolatai egészen másfelé kalandoztak, a végén még azoknak lesz igazuk, akik mindegyre azt állítják, hogy egy bomlott elme haszontalan szüleményeiről van csupán szó, nem pedig az emberiség sorsát előbbre vivő korszakalkotó felfedezésekről, ahogyan ő gondolja. A mai napon tehát mindenképpen vissza kell térnie a találmányaihoz, mégpedig mindjárt a reggeli ima és a reggelizés meg a szokásos orgonálás után haladéktalanul. A soha nem halványuló aranytinta tökéletesítésének hetekkel előbb félbehagyott eljárását folytatja majd egész délelőtt és az ebéd meg a pihenés után, a lehetőségek szerint délután is, minő szerencse, hogy a nevelőtisztje Riba A. Hugó börtönlelkész úrhoz hasonlatosan igen jóságos ember, lehetővé teszi számára a találmányaival való elmélyült foglalkozást, valóságos jóság-oázisok ebben a gonoszságtajtékos emberóceánban, mindenképpen megérdemlik, hogy alkalomadtán, ha majd újból szünetelteti a felfedezésekkel való bíbelődést, fessen a részükre két nagyobb méretű képet. Haszton állítják az örök és még maga az igazgató úr is, hogy a soha nem halványuló aranytintát, az oxidálódásnak meg a múlt időnek tartóan ellenállót képtelenség előállítani, amennyiben az Úr Jézus kegyelmes

akarata ajándékoz még számára néhány esztendő, be fogja bizonyítani a világnak, hogy Matuska Szilveszter nem közönséges ember, mint ahogyan azt a biatorbágyi robbantással, még ha oly balul sült is el, egyszer már bebizonyította. A fehér és vörös vérszejtek ügye is reá vár, ezzel még Koch Róbert is adós maradt az emberiségnek, akármilyen zseniális tudós hírében is áll, Ausztriában kellett volna őt hagyni, szegény Irénkéje mellett, az osztrák és a német hatóságok adtak volna ott-tartózkodási engedélyt, sőt támogatták volna tudományos kísérleteiben, s ott ő is nagyobb ambícióval végezhetné a kutatásait; van közöttük sok korszakalkotó, mondjanak bármit is a rosszakarói, és gáncoskodjon akárhogyan is Leó, ha szószátyár volna, akár azt is állíthatná, hogy már kereken száz van belőlük, de néhány még nincsen egészen befejezve, nyolcvanhatot azonban már részletesen leírt, a találmányi hivatal tudós szakemberei sem írhatták volna le különül, így most már nem lophatja el őket tőle senki, itt maradnak letétben, 1937. március 6-ai dátummal bizonyítva isten és ember előtt, hogy ezek mind Matuska Szilveszter találmányai. Ezekben a napokban ugyan szinte kizárólag gépek rajzolásával és festésével kénytelen foglalkozni az igazgatóság részére, tegnap fejezte be a Csepel traktor jobb és bal oldaláról készült rajzait, lopva azonban újabb és újabb találmányokat szerkesztget, elsősorban persze gőzgépeket, hiszen ezeknek a legnagyobb szakembere, de minden más gépnél is van találmánya. Ismeri a MÁV összes mozdonytípusát, nem dicsekvésképpen, de számozás szerint is, nagy dolgokra lenne ő hivatva, igen nagy dolgokra, ha a sátán álarca alatt a Leó folyton el nem gáncsolná . . . Legkésőbb karácsonyra értékesíthető lesz gőzmozdonytalálmánya, s ez már biztosítja Gabikája jövőjét, ha már ő jó apaként másképpen nem tudja biztosítani; a legtekintélyesebb szakemberek véleményét kérte ki e találmányáról az igazságügy-minisztérium, s ezen urak előzetes szakvéleménye alapján külön leiratban engedélyezte a szabadalmi hivatalhoz való beküldését. Ott pontról pontra megjelölte azokat a részeket, amelyeket a Leó Schabensky tőle ellopott, az a nyomorult sátánfajzat; úgy látszik, őt már minden Leó igyekszik megkárosítani, rútul elgáncsolni.

Közben egészen reggel lett, ha ezt itt benn a cellában nem is lehet pontosan érzékelni, de hát az ember ennyi idő után már behunytt szemmel is, a rácsoknak háttal állva is észreveszi; indulnia kell a közös reggeli imára és a börtönreggelire, minden bizonnyal most is valami

íztelen híg lötytöt löknek majd elé, mióta fújdogálni kezdett a háború szele, már ez csak így van, aztán menetrendszerűen – Úristen, ezektől a menetrendektől már élete végéig nem lesz képes megszabadulni! – következik az egyórás orgonálás, amely, bárhogyan is szeretete korábban, most már igazán kezd az idegeire menni: a harsogó éles hangok mintha az agyvelejét darabolnák, s a lehangolódott ócska hangszerből hasztalan próbál lágyabb hangokat előcsalogatni, mindegyre csak mozdonyfüttyre és fékcsikorgásra emlékeztető bántó sikongások kavarnak a levegőben. Igen, egészen reggel lett már, de ezt nem a külvilág fényviszonyainak jelentős megváltozásából tudja, hiszen ide sohasem süt be a nap, de még ha be is sütne, most hetek óta már utálatos, nyálkás az idő, alig van világosabb nappal, mint éjszaka, pedig nem is egészen biztos, hogy már itt az ősz. Pedig a dinnyét, legalábbis a görögdinnyét kizárólag a nap felé, a délre hajló oldalakra szabad ültetni, máskülönben nem sok haszna van belőle az embernek. Ez a görögdinnye meg most honnan jutott hirtelen az eszébe, töpreng magában Matuska Szilveszter, amíg négyezernalahány börtönnapja egyikének megkezdésére készül, hiszen nemhogy görögdinnyét nem látott az utóbbi években, de semmiféle gyümölcsöt, még közönséges almát sem kaptak a rabok, akkor meg honnan ez a görögdinnye?

Vasárnapi misére kellett volna indulni, a diákmisére nyilván, korán útra kellett hát kelniük, hogy nagyapja tanyájáról idejében a faluba érjenek. Öten lehettek, legfeljebb hatan, innen messziről már nem lehet pontosan megállapítani, csak azt, hogy nyár van, ragyogó napsütés már így kora reggel, s valami nagy ünnepség bent Csantavéren, mert mind az öten vagy hatan fehér ingben meg sötétkék pantallóban feszítenek. Valami nagy-nagy ünnepség volt akkor Csantavéren, de nemcsak Csantavéren, hanem az egész világon, ahogyan azt a másik nagyapja, a mindentudó harangozó mesélte, aki onnan fentről, a templomtornyból talán még a világ végéig is ellátott. Igaz, amikor őt rengeteg kunyerálás után nagy nehezen felengedte, legfeljebb a szabadkai, a topolyai, a zentai meg a szegedi tornyot látta, ha azok a távolba vesző plajbászformájú hegyes valamik ott valóban templomtornyok voltak, de hát ő még a hóna aljáig sem ért akkor a nagyapjának, ezért záródhatott be előtte sokkal korábban a látóhatár. Sose bánkódj ezen, vigasztalta a nagyapja, mire eléred az én koromat meg a magasságomat, sokkal messzebbre

eljutsz, mint azok a tornyok ott, és nemcsak gondolatban. Eljutott lám, valóban sokkal távolabbra, bár ne jutott volna, maradt volna mindvégig Csantavéren. Amelyet beragyogott a nyári napsütés azon az ünnepszagu reggelen, amikor diákmisére indultak, s nemcsak ennek a napnak volt ünnepszaga, hanem az év minden egyes napjának, hisz a századfordulót ünnepelte akkor a világ, lám, ezt is megértük, mondogatta egyre harangozó nagyapja; 1900 júliusa vagy augusztusa lehetett azon az emlékezetes reggelen. A diákmisére mégsem értek oda, illetve hát csupán a végére, mert a földeken átvágva az egyik dohánytábla szélében, pontosan a mezsgyén a némán bólogató dohánylevelek árnyékában megpillantottak valami titokzatosat, tükörfényeset, zöldet és óriásit, először azt hitték, hogy sütni való tök, amiből korábban is már számtalant láttak, de aztán kezdtek ráeszmélni, hogy ez bizony nem sütőtök, hanem álmaik netovábbja, vérvörös vagy éppen aransárga bélű görögdinnye, amelynek mézédese leve oly ritkán csurrant oda az asztalukra. Az ő fejében mindjárt az fogalmazódott meg, hogy ezért még pénzt sem kell adni, de nyilván a többiekében is, meg persze az, hogy ahol egy ilyen van, lesz ott még több is. S már ereszkedtek is négykézláb a tömött dohánybokrok tövében, a mezsgyén, mert noha a kíváncsi tekintetektől hátulról elrejtette őket az embermagasságú haragoszöld kukorica, az alacsony dohánytábla felett bárki észrevehette őket: nekik pedig ezúttal nemcsak a szőrös szívű mezőőröktől lehetett tartaniuk, hanem a gazdától is, aki bizonyára nem hagyta volna annyiban féltett kincsének megdézsmálását. Torkukban dobogó szívvel kúsztak a dohánysorokban, onnan letről, szorosán a földre lapulva pontosan olyan volt, mintha valami mesebeli őserdőben törtettek volna, szemükbe, szájukba csapódtak a marón keserű húsos levelek, de megérte!, még mennyire megérte!, hiszen az első görögdinnye után hamarosan ott volt a második, a harmadik, aztán a többi is, a mezsgyekaróhoz csapkodva alig győzték őket feltörni, később az ő nadrágzsebéből előkerült a kisbicska is, amelyet lopva a tavaszi nagyvásárban vett, s amelytől azóta a világ összes kincséért meg nem vált volna: most már igazi úri módon lékelhették és vagdoshatták fel a ropogós héjú, egyre szaporodó dinnyéket. Nem volt ugyan mind-egyik érett, de a legtöbb mézédese ropogott egészséges fogaik alatt, a leve pedig végigcsorgott az arcukon, az állukon és a nyakukon le egészen a köldökükig. Jaj, de jó is volna most megállítani és idecsem-

pészni a cellába ezeket a pillanatokot, ebbe a dohos és áporodott félhomályba, azt a feledhetetlen nyarat ebbe a kinti és benti örökös őszidőbe, de jó is volna kitörölni az emlékezetéből és a történelemből mindazt, ami ezután a századfordulós nyár után történt, valamelyik világra szóló találmánya révén visszarepülni Csantavérre, egészen addig a görögdinnyefalásos vasárnapi nyárregelig, és szegény jó szülei őszinte örömére soha többé el nem mozdulni onnan!

A diákmisének persze csak a legvégére értek oda, már jóval áldoztatás után, el lehet képzelni, milyen állapotban, hiszen a ragadós színes lé meg az eltüntethetetlen nyomokat hagyó dohánylevél nemcsak az arcukat változtatta meg alaposan, hanem vakító fehér ingüket is, úgy vonultak be a mise végén a templomba, mint a szabadságharcban megtépázott és az ellenség vérétől pirosuló öt vagy hat nemzeti lobogó; ám hőiesen bevonultak, mert csekélyke élettapasztalatuk ellenére pontosan tudták: ha meg sem jelennek a diákmiséen, szülek meg a plébános úrék utána menthetetlenül agyoncsapják őket.

Igen, a dinnyét, legalábbis a görögdinnyét kizárólag a nap felé, a délre hajló oldalakra szabad ültetni, gondolja cellájában elábrándozva Matuska Szilveszter, máskülönben nem sok haszna van belőle az embernek. S botorkálva, a távoli emlék vasárnapi sugárkévéibe, kukorica-száraiba, dohányleveleibe és fényes héjú görögdinnyéibe minduntalan beleütközve elindul a közös reggeli imára és a semmi jóval nem kecsegtető börtönreggelire.